

לא נדל"ן, עתון

עידו דיסנצ'יק

עמי בעתוניהם מנוף לא מבוטל לקידום עסקיהם הנדל"ניים. הדבר היחיד שמצריך עדיין מחקר מדויק הוא איך מותר למישהו בעולם האקדמי לכתוב משפט כזה עוד לפני שנערך המחקר המדויק וכבר בשלב זה התחלתי של אי-התקיימות מחקר כלשהו הוא מעז לשחרר הצהרה באשר להיתכנות של משהו מאוד משוקץ – לפחות מצד ההסתכלות של מייסדי מעריב וממשיכיהם. שכן מדוע ייסדו את מעריב ועוד כקואופרטיב בו שמרו לעצמם את מחצית מן ההכרעה בכל עניין ואת מלוא ההכרעה בענייני מערכת? הם עשו זאת רק משום שלא רצו שבעלי הון ואינטרסים זרים יתערבו להם בהחלטות העתונאיות המקצועיות שלהם. המשבר שממנו נולד מעריב בסערת הימים של ערב קום המדינה לא היה – כפי שמתאר הפרופסור המלומד – המחיר הגבוה מאוד של המברקים ששלה קרליבך מאמריקה והזכות להמשיך לשלוח אותם. עניין המברקים היה הקש ששבר את גב הגמל. הבעיה היתה שבעלי ידיעות אחרונות ראו בעתונם משייר מסחרי שהחלק העתונאי בו הוא הכרחי בל יגונה. ואילו מייסדי מעריב ראו בעתונם מעשה של שליחות מקצועית עתונאית שהחלק המסחרי שבו הוא הכרחי בל יגונה אבל בהחלט תחת פיקוח ובקרה. היוכרון הראשון שלי מן המסדרה של מעריב (ראשית שנות ה-50, מנקודת מבטו של ילד המבקר במקום עבודתו של אביו) הוא מודעות הנשלפות מן העמוד דקה לפני סגירתו כדי לפנות מקום לעוד ידיעה או להמשך של ידיעה חשובה וארוכה. זאת גישה מאוד לא מסחרית שעוד תתגמל בעתון כעבור ובמשך שנים רבות.

עורך מעריב השני, אריה דיסנצ'יק, טעה קשות כאשר החליט לדחות את ההצעה לקחת את הימורי הטוטו תחת חסות עתונו בטענה, שזה לא חלק מן העבודה והשליחות העתונאית. ידיעות אחרונות שמח לאמץ את הטוטו. ולמרות זאת היה בקשיים פעמים רבות.

מכאן, שהעסקים הנדל"ניים לא היו כל כך טובים. ואולי – הדבר טעון מחקר מדויק – העתון לא היה נכס כזה בשביל אנשי נדל"ן ממולחים. שכן אם היה – לא היו שרויים בקשיים. ואם היו מגיעים לכך, כדאי היה להם למכור מעט נדל"ן כדי לקיים את העתון שכה חשוב לעסקים האלה. ואם זה כך או אחרת, הרי כל התיזה – שהעתונים היו מנוף לקידום עסקים נדל"ניים – איננה מחויקה אפילו קילוח דק של מים אקדמיים דלוחים.

אני עדיין בציטוט מן המאמר של פרופ' שמואל ליימן-וילציג וזה המשכו: "כפי שהעתונאי רן אדליסט מספר: 'האינטרסים הקרקעיים של בן עמי היו מצפון לירקון ושל מוזס מדרום לירקון באזור בת ים חולון. סוחר קרקעות ותיק מסביד לי ששניהם היו ממולחים דיים כדי לדעת שתנופת פרסום עתונאית תביא תנופת פיתוח לקרקעות שברשותם ותנופת פיתוח משמעה מחירי הרצליה פיתוח ומלחמת העתונים היא קודם כל מלחמת הקרקעות'".

אני נמנע בכוונה תחילה מלהביע את דעתי, המנומקת על סמך ידע אישי

יש "בשורה" של נחמה פורתא למקוננים על מצבה הירוד של העתונות בישראל: לכו עיינו ב"קשר" ותיווכחו שהדג, כמו שאומרים, "מסריה מן הראש" ועל כן אין לכם על מה להלין. המאמר "המטוטלת, המדרון והמו"לכות: ידיעות אחרונות' מול 'מעריב' עבר, הווה ועתיד" בגיליון "קשר" מס' 25 הוא ההוכחה. אם אפשר ומותר כך "להפך" מאמר אקדמי המופיע בביטאון שצריך להיות ומתיימר להיות, מרכז התייעוד של תולדות העתונות העברית לדורותיה, מה כבר אפשר לצפות מן העתונות, העתונים והעתונאים שכך נוהג המכון החוקר והמתעד אותם.

לפני שאכנס לעובי הקורה אקדים ואומר כי אני מתייחס רק לחלקים ואמירות הנוגעים להיבט אחד – התלות הכלכלית של מעריב, יותר נכון – אי התלות של מעריב בגורמים כלכליים, בייחוד כאלה שהיתה להם גם בעלות חלקית על העתון. זה נושא שאני מתיימר להכיר יותר טוב מכל אדם אחר. יש עוד כמה אנשים שידעו דבר או שניים על הנושא. אני, בשונה מ"קשר", סרתתי לבדוק אצלם את הדברים לפני ששלחתי אליכם את הפתשגן הזה.

מאמר זה סובל על כן ממיעוט מתפיר של הערות שוליים, שכן הוא מבוסס על מחקר ישיר ועל ידע אישי. אין לי עוזרת מחקר להודות לה על איסוף הקטעים וסימונם. חבל שלא היתה לכותב המאמר ב"קשר" עוד עוזרת מחקר להודות לה – זו שהיתה לא רק קוראת אלא גם קצת בודקת את החומר שנאסף והיתה מאירה את עיניו מה ראוי לציטוט (לעניות דעתי כמעט כלום) ומה ראוי לבדיקה נוספת (כל השאר).

נחרדתי מן הרדידות של התחקיר, מן העוקם של העובדות ועוד יותר מן המוזרות של המקורות. מן המאמר נעדר המעשה העתונאי הבסיסי – לברר את הדברים אצל הנפשות הפועלות. אחדות מהן עדיין חיות עמנו. לתומי חשבתי כי איסוף העובדות, חקירתן ואימותן בטרם הסקת מסקנות, במקום להסתפק בתיאורן על פי פלוני – אפילו הוא עתונאי במוסד מהולל – הוא מעשה אקסיומטי בעבודה אקדמית.

עשרים פרופסורים במערכת של "קשר". עורכו הוא פרופסור. מדובר במאמר שנכתב על ידי פרופסור. מדובר במכון וביטאון שנוסדו על ידי שלום רוזנפלד, העורך השלישי של מעריב – איש הנוגע ישירות לעניין. אני משוכנע שהוא מוכר ל"קשר" ועורכיו. מספר הטלפון שלו, אני מניח, עדיין מצוי במשרדי "קשר" והמכון. מדובר בפרסום היוצא בסיוע קרן מחקר ע"ש עזריאל קרליבך, מייסד מעריב ועוד קרן מחקר ע"ש טוביה וגוטמן רבינוביץ' (מנהל מעריב שנים רבות), הוריו של איש שגם אותו אתם כנראה מכירים – פרופסור איתמר רבינוביץ', נשיא האוניברסיטה אשר בה פועל המכון שמוציא לאור את הביטאון. מחבורה כזאת ומתחברות כזאת ציפיתי לקצת יותר מאשר ההצהרה הבאה: "מן הראוי לציין שיתכן שבמלחמה על בעלות העתון ידיעות אחרונות ובישמוש שנעשה בו ובמעריב (הדבר עדיין מצריך מחקר מדויק) ראו מוזס וכן

אשר אושר והועבר לרשם החברות ביום 5.8.1988:

"מטרת התקנות שבפרק זה היא להבטיח את המשך עצמאותה של מערכת העתון בכל הקשור לעתון מעריב ולרבות כל עתון או כתב עת המוצא לאור על ידי החברה או על ידי כל חברה בת שלה וכן להסדיר את מערכת היחסים בין מועצת המנהלים והנהלה העסקית מהד גיסא לבין העורך הראשי וצוות העיתונאים והכתבים מאידך גיסא. כל זאת במטרה לקדם את האינטרסים של עתון מעריב וכן את האינטרסים של כל עתון או כתב עת המוצא לאור על ידי החברה או על ידי כל חברה בת שלה, ולהמשיך במסורת מעריב הדוגל בעצמאות עיתונאית ובחופש הביטוי תוך הודעות עם הרעיון הציוני ותוך חתירה לשקף ולתת ביטוי למיגוון הדיעות בציבור בישראל."

כאמור, חלקים מהתקנה עדיין מצויים בתקנות ההתאגדות של מעריב, אך כיוון שהשליטה המלאה עברה קודם למקסוול ואחר כך לנמרודי, הם יכולים לעשות בעתון כבתוך שלהם. והם אכן כך עשו ועושים, גם אם לא מתמלאים כל סעיפי התקנות כלשונם ורוחם. וזה באמת לא חשוב, כי מי שמחזיק שליטה מלאה יכול בכל רגע לשנות את התקנות.

אבל הבה נחזור רגע לתיאור של אדליסט – זה מדרום וזה מצפון ויש גם פיתוח ופתאום צצה לה הרצליה פיתוח ותיזה מופלאה שראויה לבחינה מדוקדקת. אבל עוד לפני הבדיקה המדוקדקת היא מדגדגת את המקלדת של ליימן וילציג ומפריחה ממנה סברת יכרס בלתי מגובה לחלוטין. ועוד בפרסום אקדמי.

מדובר ב"1948. בשנים ההן לא היתה קיימת הרצליה פיתוח ואף אחד לא ידע שתהיה. זהו דימוי דמגוגי מופרך מעיקרו שגועד לתת נופך של מציאותיות למלחמת הצפון בדרום שמעולם לא היתה. המחבר המשותף אדליסט-ליימן וילציג אינו מציג אפילו בדל של ראיה איך קשור הפרסום (איזה פרסום בדיוק, תנו דוגמא אחת לפחות) לתנופת פיתוח קרקעות (איזה קרקעות? מתבקשת לפחות דוגמא אחת של מגרש ומיקומו והמחיר שבו נמכר או פותח ואיך השתמשו בעתון לצורך זה) ואז אולי נוכל לראות קשר כלשהו בין כל מרכיבי הקשקוש המופלג הזה.

ומהי התיבה "סוחר קרקעות ותיק". מי זה? מה זה? הרי לא מדובר כאן על סודות ביטחון כמוסים? איך נשאר הסוחר הוותיק הזה אנונימי? אולי משום שהוא לא קיים כלל? שכן סוחר קרקעות ותיק היה יודע אל נכון כי לבן עמ"י לא היו כמעט קרקעות עד אשר עשה את עסקת אשדוד (הנמצאת כידוע לדרומה של תל אביב) הרבה שנים מאוחר יותר. הקרקעות במשפחה לא היו של בן עמ"י אלא של אחיו, משה דנקר, ושם הם עד היום.

וגם בעניין זה כל סוחר קרקעות לא ותיק היה יודע לספר לאדליסט-ליימן וילציג כי יום אחד הממשלה הצטערה שמכרה לבן עמ"י את כל קרקעות אשדוד בנווד ערשים רק משום שהביא עמו משקיע אמריקני רב עוצמה ובעל שם – מר פיליפ קלוצניק, שהיה לימים יורשו של ד"ר נחום גולדמן כנשיא הקונגרס היהודי העולמי ואף שר המסחר בממשלו של ג'ימי קארטר. וכל סוחר קרקעות חסר ותק היה גם מספר להם שפנחס ספיר פשוט הוציא את הקרקעות האלה כמעט בכוח מידי בן עמ"י. והאיש שתיווך ופישר ביישוב הסכסוך והחזרת הקרקעות למדינה היה לא אחר מאשר אריה דיסנצ'יק, או עורך מעריב, שעל פי הסברה המועלית ב"קשר" היה צריך לעשות בדיוק פעולה הפוכה וגם לדאוג לעצמו למעשר ואולי ליותר מזה.

ועוד מאותה פיסקה ב"קשר": "ייתכן שהדעה הרווחת, ששני עתונים אלה 'התקלקלו' בשנות ה-90 כתוצאה מ'תאגידיזציה' ותחרות פרועה – אינה נכונה. ייתכן ששניהם חטאו כבר אז בחטא קדמון זה, כלומר ניתן לטעון שהם פעלו על פי שיטה זו מתחילת הדרך!"

וניסיון עבודה משותף, על יכולתו העיתונאית והתחקירית של רן אדליסט. המשפט המצוטט מדבר בעד עצמו. נתחיל בעובדות. לעובד בן עמ"י (לא בן עמי) לא היו אינטרסים גדל"ניים מצפון לתל אביב, מקסימום מגרשים אחדים בנתניה. בן עמ"י היה כל חייו איש של רכוש אישי מצומצם ושל חשבון הוצאות גדול. הוא הוזמן לעזור בהקמת מעריב רק כאפשרות השלישית. המשקיע המועדף היה זלמן סוואייב. בן עמ"י לא היה יום בעניין מעריב, אלא מצטרף. אילו סוואייב היה מסכים, כל התיזה של הגדל"ן היתה יורדת מיד לטמיון. כלומר הגדל"ן לא היה שם מראש אבל גם לא בדיעבד.

בן עמ"י לא השקיע את כספו, כי לא היה לו ובכל מקרה הוא לא התלהב להשתמש בכספו כאשר היו אחרים שאפשר היה להשתמש בכספם. הוא השקיע את כספי קרובו שמואל חפץ, שגם היה הדמות העסקית הדומיננטית במעריב עד מותו הפתאומי ב"1958. אחריו באה אשתו דינה ואחריה בנם שמעון שהיה נותר (עם אחיו עלי) בעל המניות הגדול במעריב עד כניסתו של רוברט מקסוול לעתון בסוף שנות ה-80.

אם היה "קשר" שואל את רוזנפלד, או את שמואל שניצר, העורך הרביעי של מעריב או את דוד גלעדי אחד מפורשי ידיעות שהקימו את מעריב, הם היו ברצון רב מספרים לכם כיצד חצי שנה אחרי הקמתו, מעריב היה גוף כלכלי יציב ועשיר. ואז, על פי דרישת גלעדי, שהתנגד כל הזמן לשותפות עם הקפיטליסט בן עמ"י, נסעו כל המייסדים לבן עמ"י בנתניה כדי להתחיר לו את כספו (גם הם לא ידעו שכן עמ"י השקיע במעריב את ממונו של חפץ). בן עמ"י הפתיע אותם באומרו: אני מוכן לעזור עכשיו אבל אני גם מוכן להישאר שותף ולהשאיר בידיכם את ההחלטה מתי לבקש ממני לפרוש מן השותפות. ואני מתחייב כאן ועכשיו בכתב לעמוד בהבטחה זו. בימים אלה היינו אומרים שכן עמ"י נתן להם זכות call חד כיוונית ולא דרש לעצמו זכות put או call כנגדה. זה היה מעשה אצילי וחכם שהביא מיד תוצאות. בתנאים של חופש מוחלט כזה, ויתר גלעדי על דרישתו ועוד הרעיף שבחים על נדיבותו של בן עמ"י ועל נכונותו להמשיך בשותפות, בתנאים של העתונאים, רק כדי – כך אמר או בן עמ"י – שיהיה בישראל עתון מקצועי, הגון ורציני ובלתי תלוי באינטרסים זרים. אני לא יודע אם בן עמ"י התכוון לכך, אבל מכיוון שזה גם הדבר שהתקיים בפועל, אי אפשר לחשוך בכוונותיו.

בן עמ"י אמנם נשא בתואר של יור"ר מועצת המנהלים אבל מעורבותו בענייני העתון היתה קטנה מאוד ובענייני המערכת היתה אפס מוחלט לרבות חוסר יכולתו להתערב בעניינים הנוגעים אישית לו או למשפחתו. בגין מותו הפתאומי של חפץ גותרה בידי בן עמ"י מניית שליטה שאחר כך נקנתה ממנו על ידי העתונאים והאחרים כולל בני משפחת חפץ ב"1987. ואם אמנם בן עמ"י היה כל כך חזק, ואם אמנם היה העתון המגוף לעסקים הגדל"ניים שלו, מדוע הצליחו להוציא את משפחתו משם בעבור סכום לא גדול של שלושה מיליון דולר?

באותה דרך ובגין אותה סיבה של מותו הפתאומי של קרליבך גותרה מניית השליטה (הנגדית לבן עמ"י) בידי אשתו ובתו. עתונאי מעריב נאלצו להתחייב לשלם לשתייהן שכר של עורך ראשי כל עוד הן חיות על מנת לחלץ את המניה שהיתה של כולם.

מאז, מן העורך השני אריה דיסנצ'יק ועד העורך התמישי ועד בכלל, החזיקו העורכים במניה זו בנאמנות בכתב (היא הוחזרה לקבוצת בעליה בתום כהונת כל עורך ועברה מידיהם לעורך הבא) עבור כל העתונאים והעובדים האחרים שהיו שותפים בעתון. כאשר בוטלה המניה הזאת וכל המניות השונות הושו במעמדן, טרחו העתונאים לכלול בתוך תקנות ההתאגדות של העתון את החוקים התמורים ביותר האפשריים להגבלת את הבעלים הלא העיתונאיים. להלן המבוא לתקנה 159 שכותרתה "עצמאות המערכת" בתקנות ההתאגדות

להיות היסטוריון חדש.

ומדוע העורך החמישי כל כך בטוח בעמדתו? ראשית, כבר הזכרתי קודם לכן עד כמה רחוק הוא הלך בעיצוב תקנון ההתאגדות של העתון ברצו שנאלץ לוותר על מניית השליטה המיוחדת של העתונאים. ללא השוואת מעמדן של כל המניות לא היה מצליח לגייס הזרמה מסיבית של כסף. ללא הכנסת משקיע, העתון היה מגיע לסוף דרכו. כאשר הוא נבחר – לא נתמנה על ידי הבעלים – לעורך על ידי עמיתיו, היה העתון מרחק חודש מפשיטת רגל.

שנית, הוא הוכיח את עצמאותו מול שותפו רב העוצמה רוברט מקסוול. מקסוול לא שבע נחת מכותרת מסיימת בעתון, כי ראש הממשלה יצחק שמיר לא אהב אותה (מקסוול הרי לא ידע מה כתוב בעתון). מקסוול הופיע במסיבת עיתונאים בירושלים יחד עם שמיר – בעניין לא עתונאי לחלוטין. הוא שמע את השאלה המופנית לשמיר על הכותרת במעריב ומצא לנכון למתוח ביקורת על הכותרת ועוד להודיע שהוא ימסור לעורך את דעתו הנחרצת והמפורטת בעניין זה. הוא לא הספיק. שכן העורך החמישי, שנכח במקרה באותה מסיבת עיתונאים, מצא את מקסוול קודם לכן שועט במכוניתו לעבר המטוס שהמתין לו בנתב"ג. העורך ביקש ממנו לעבור דרך המשרדים בתל אביב כדי לאסוף את הכסף שהעתונאים (שותפיו) משלמים עבור חלקו בעתון. מי שמדבר כך לא יכול להיות שותף לעתונאים. מקסוול לא בא לתל אביב אבל ממטוסו הוא שיגר מכתב התנצלות. הוא עשה זאת על פי עצת פרקליטו, יעקב נאמן – לימים שר המשפטים ושר האוצר. נאמן הכיר את העורך החמישי וידע שיש דברים שלא מצחיקים אותו. אבל כדי שלא יישאר ספק קל אצל מישהו, פרסם העורך החמישי, בנו של העורך השני, מאמר מערכת בראש הטור יומן מעריב (ואילו הייתי מתייחס ברצינות להערות שוליים הייתי טורח למצוא את המאמר הזה ולהפנות אליו) שבו שלח את מקסוול למקום הראוי למי שמנסה להתערב משיקולים זרים בעבודתו המקצועית של עורך עתון. במיוחד כאשר מי שמנסה הוא גם בעלים. לאחרים – קוראים ונשואי סיקור, מותר; לבעלים – אסור.

וזה עוד לא הסוף. הסוף היה גרוע, שכן מקסוול הצליח לגרש את העורך החמישי שהיה לצנינים בעיניו של נציגו הכלכלי הראשי בישראל, אהרון דוברת, שזה מכבר (אנחנו ב-1991) פרש מניהול קונצרן כלל. מעריב והעורך החמישי לא אהבו את חרם המודעות שהוטל על העתון מצד חברת כלל בשל כתבות על הקונצרן. בשלב זה הידרדרו היחסים ומחנה מקסוול הפעיל לחץ פיננסי, עד שהעתון הגיע לשפל המדרגה. מקסוול פשוט לא שילם את מה שהתחייב להשקיע בעתון.

הלחץ נועד להביא את העתונאים למכור למקסוול את חלקם בעתון וכך להיפטר מהם וגם מן העורך החמישי הטרדן עד זרא. ואמנם כולם מכרו, בעיקר בגלל הפיתוי האדיר לעשות סוף סוף – אחרי ארבעים ושלוש שנים – קצת כסף מהשקעתם שהיתה עד אז וירטואלית מבחינה פיננסית אבל אמיתית ביותר מבחינה עקרונית וערכית. אבל בישראל של 1991 היה קשה להתפרנס מעקרונות וערכים כאשר החלופה היתה מיליונים (39 למען הדיוק) של דולרים אמריקניים.

המטמוסם היחיד שלא מכר היה העורך החמישי, שחשב כי רב החובל לא צריך לנטוש את האוניה כל עוד יש סיכוי שלא תטבע. רק חודש מאוחר יותר מכר גם הוא. חלף רק עוד חודש ודווקא מקסוול הוא שטבע במימי האוקיינוס האטלנטי. ועכשיו הגעתי לחודש נובמבר 1991 והנה סוף סוף מגיע הנדל"ן למעריב, וזו הפעם בדמותו של עופר נמרודי השולט יחד עם אביו בחברת הכשרת היישוב – אחת מחברות הנדל"ן הגדולות בישראל. יש כאן סיפור ארוך ולא מהותי לנושא הנדון כאן, איך בעוד מקסוול במים מתכננים ארנון מוס, עופר נמרודי והעורך החמישי לקנות את העתון לפני שידוקבסקי, דוברת ואחרים יעשו זאת. ואנחנו

סימן קריאה – לא סתם "ייתכן"; לא עוד "מצריך מחקר מדוקדק". המחבר כבר נוגע בחטא קדמון לפחות כמו אכילת הפרי האסור. ב"קשר" ובעצם גם באקדמיה – ויתרו על חקירה מדוקדקת. סוחר קרקעות ותיק ואנונימי ועתונאי הם הגורמים עליהם יסתמכו בעתיד כדי לקבוע שמעריב לא היה אלא עוד תופעה מסחרית גדל"נית עתונאית בנוף המושחת של מדינת ישראל בארבעים ומשהו שנותיה הראשונות. אלא שעכשיו תהיה לחוקרים החדשים הערת שוליים הרבה יותר חזקה להפנות אליה בקביעה המחוצפת והמסולפת הזאת: במאמר הבא ב"קשר" או ב"גשר" ואולי אפילו ב"שקר" יהיה כתוב שמעריב היה מאו ומעולם מנוף גדל"ני מסחרי של אחד עובד בן עמ"י ובסוף הקביעה הזאת יהיה מספר שיוליך להערת שוליים שבה יהיה כתוב: פרופ' שמואל ליימן-וילציג ב"קשר" מספר 25, להלן: ליימן-וילציג.

אני מתחיל לתהות כמה תיאוריות גלוזות וכמה נבלות מצליחים להכשיר בדרכים כאלה במגדלי השן של האקדמיה. ואני גם תוהה האם משוחרר ליימן-וילציג מהוכחת הדבר המוצג במאמר כדיעה רווחת בדבר התאגידיות של העתונים בשנות ה-90. נכון שזו היעה הרווחת, אבל בשביל מאמר אקדמי דיעה רווחת איננה בבחינת דיעה נכונה אלא אם כן היא גם מוכחת. רווחת זה לא מספיק. הוכחה במאמר – אין.

בסוף הציטוט האחרון מופיעה הסיפורה 6 שמוליכה להערת השוליים הבאה: "שוב, אין הוכחות בדוקות לטענה זו והשאלה יכולה להיות בסיס לעבודת מוסמך מעניינת מאוד. עידו דיסנצ'יק (בנו של אריה דיסנצ'יק העורך השני של מעריב) קובע בהיפך: "מעריב" נוסד והמשיך כל הזמן עם עקרון של אי תלותו בגורמים כלכליים...". וראו: עידו דיסנצ'יק, "מתנה ליום הולדת", מעריב, 15 בפברואר 1986. "הערת שוליים זו וגם הבאה אחריה מפנות למאמרים שנכתבו על ידי עורכים ראשיים של מעריב ב-15 בפברואר. האחד ב-1986 (מעריב בן 38). השני ב-1998 (מעריב בן 50). זה איננו מקרי. כי בעיני אנשי מעריב הראשונים וממשיכיהם זה יום העצמאות האמיתי. בדיוק שלושה חודשים לפני קום המדינה קם גם עתון עצמאי. עתון בבעלות עתונאים שהקדים את המדינה שתהיה בבעלות תושביה ולא כובשיה. וסליחה על הביטוי המליצי.

הבה נחזור רגע להערת השוליים. בהערה זו מסתרת ההוכחה הנגדית המוחצת לכל התיות הגדל"נית והמסחרית ועל כן יש לגמד את משקלה. גבי'עלי בלוק, עוזרת המחקר, הרי נתקלה במאמר הזה של בנו של העורך השני של מעריב ואי אפשר סתם כך להתעלם ממנו. עידו, בנו של אריה, העורך השני של מעריב שמח להודות כי העובדה הגנטית הזאת היא מקור גאוותו הגדולה ביותר. אילו זו היתה his only claim to fame הוא היה מסתפק בכך. אינני נזקק לסימוכין. אני מכיר אישית את בנו של העורך השני.

אבל לצורך ענייננו, בנו של העורך השני הוא גם העורך החמישי. יהדיו הם ערכו את העתון במשך יותר מ-24 – כמעט 25 – שנים, כמעט מחצית שנות קיומו במועד בו נכתב מאמרו של ליימן-וילציג. יהדיו הם השקיעו בעתון 60 שנות עבודה והיו מחוברים אליו כמעט 80 שנות חיים. ועל כן, כאשר העורך החמישי אומר משהו – יש לזה משקל. ראוי על כן לגמד את הדבר מצד אחד ולהעלים את תיפקודו של הכותב בהקשר זה. מוטב להשאירו רק כבנו של העורך השני, שאל להגן על כבוד אביו המת. אילו טרחה מחבר המאמר ב"קשר" או עורכיו לבדוק את הדברים אצל העורך החמישי והרביעי השלישי היו זוסכים לנו ולעצמם את סברות החרס שלהם. אבל אז אולי לא תהיה תיזה על מלחמת הדרום בצפון ואז אנה יבואו ליימן-וילציג או אחרים. למשל, תום שגב (מצוטט כבד במאמרו של ליימן-וילציג) שאי אפשר לומר עליו שהוא עוד אדליסט. שגב הוא איש רציני ואלמלא היה מכפיף את עבודתו לתפישת עולמו הוא היה יכול להיות לא רק עתונאי טוב אלא אולי אפילו היסטוריון טוב במקום

מאוחרת זו למצוא אותה אפילו אם היא היתה קיימת. כן, אני כותב כאן "אפילו אם היא היתה קיימת", כי אינני בטוח שטענת רן אדליסט נכונה ולכן הייתי זהיר מאד במאמרי כשכתבתי "ייתכן" (ועוד כמה מילות סייג מסביב לנקודה השנויה במחלוקת כאן).

אני בוודאי מצטער על עוגמת נפש כלשהי שמרגיש מר דיסנצ'יק, אולם אינני סבור שהעלאת "חומר למחשבה" בסעיף קטן בתוך מאמר ארוך, מצריכה "הפצה" בומבסטית כפי שניתן למצוא בתגובתו. ברם, אם הקורא קיבל עוד כמה נקודות למחשבה (בתוספת עובדות היסטוריות רבות) מתוך איגרתו, הרי גם זה מבורך.

האירוניה בכל העניין הוא, שאם כל מה שכותב מר דיסנצ'יק אכן נכון, אז הדבר מוכיח כאלף עדים שהתיזה המרכזית שלי צודקת: ללא קשרים חזקים בין הצד העסקי והעיתונאי (קרי, שבירת החומה הסינית במערכת), העתון הישראלי מתקשה להתקיים והראיה, דעיכת "מעריב" (מבחינת תפוצה ורווח) עד הגיע נמרודי והצלחתו הכלכלית (היחסית) מאז. הדילמה של "להיות טהור" או "להיות רווחי" אכן קשה ובמידה גדולה החלטת משפחת דיסנצ'יק (אב ובן; וגם רוזנפלד ואחרים) ללכת בגישה הראשונה ראויה לשבח. דווקא להגן על יורשיהם (הרוחניים) באתי עם הצעתי בחלק השני של מאמרי, אולם כנראה מר דיסנצ'יק לא הגיע אליו מרוב כעס על העלבון (המדומה) בחלק הראשון.

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג

* * *

תודה על שזיכתם אותי ב"קשר" מס' 25. למקרא כל גיליון של "קשר", מראשיתו עד הנה, אני חש עד כמה התקשורת היהודית והישראלית לדורותיה היא חלק מאתנו.

ספציפית, כבן דורי שלי – המקביל גילית גם לימיה של מדינת ישראל – אני חש קרבה גדולה לעתונות הנסקרת בגיליון זה, לכבוד 50 שנות תקשורת ישראלית. בחלקם אלה עתונים שהיו בבית הורי עליהם השלום, ויש שקראתם בשנים רחוקות אף מהוץ לגדרי המוסכמה. מעבודתי בשירות המדינה לאורך קרוב לשלושה עשורים, אוכל להעיד מה גדולה היתה ההשפעה והמעורבות של התקשורת על הנעשה. יישר כוחכם על גיליון מרתק.

אליקים רובינשטיין,
היועץ המשפטי לממשלה
ירושלים

גם מצליחים. המחיר הוא 14 מיליון דולר – לא כמו שכתוב ב"קשר". אני יודע כי הייתי שם כאשר החוזה נכרת. נמרודי קנה את העתון על האופציה שלי. העורך החמישי קיבל הבטחה לשוב להיות עורך לפחות למשך שנה. ברגע שמתברר לו שפופר נמרודי יהיה העורך הראשי – וזאת בהסכמת השותפים החדשים, עמוס שוקן וקבוצתו שבאו במקום ארנון מוזס – הוא פורש מן השותפות. לעתון – הוא אומר לנמרודי – יש רק עורך אחד ואם אתה העורך הראשי או אתה העורך וזה לא מסתדר עם כל מיני עקרונות הלודים שהעורך השני, אבי, הנחיל לי.

לצורך סיום, להלן מספר תיקוני עובדות משולבים בפכים קטנים ולא חשובים. תיקו התפוצה לא נוצר בשנות ה-60 המאוחרות אלא באמצע שנות ה-70. הראשון שסירב לפרסם מספרי תפוצה היה דווקא ידיעות אחרונות, כאשר לא הצטרף למוסד לביקורת התפוצה שהוקם בשנות ה-50. לא נכון שמעריב הונפק בבורסה ב-1994 עבור 95 מיליון דולר. אחרי הכסף הוא היה שווה 109 מיליון דולר (על פי חישובי חברת אנליסט). לפני הכסף היה שווה 75 מיליון דולר (מוכרז החברה, אידית, מסרה לי כי בהנפקה גויסו כמאה מיליון שקל בשער של 2.975 ש"ח לדולר).

נמרודי לא הביא את דן מרגלית למעריב. יודקובסקי הביא אותו ונמרודי ושוקן מצאו אותו שם ומינו אותו עורך. אני לא זוכר שאי פעם רוני מילוא היה ראוי לסיקור ביקורתי במעריב וזה נחסך ממנו בגין מעורבותו בערוץ השני. לא בדקתי את טיעוניו של ירון אזרחי המצוטטים מתוך מאמר בג'רוזלם פוסט. אבל אני יודע מה שאני יודע. אף אחד במעריב לא שמר על רוני מילוא. אני אישית טיפלתי בעניין הערוץ השני במעריב ואיש מעובדיו לא קיבל ממני פנייה ולו גם ברמו לטפל במילוא בכפפות משי. וזה גם לא היה מועיל כי השאלה של אחוז הבעלות בערוץ השני הוכרעה במשרד המשפטים של דן מרידור ולא אצל רוני מילוא.

בהמשך מאמרו של ליימן-ווילציג אני מוצא את התיבה "עתונאי ותיק מתאר זאת כך". אולי כדאי סוף סוף להתנזר מן המקורות הלא רציניים האלה. זה מתאים לעתונאים – לא לחוקרים מן האקדמיה.

אני שותף לקינה של המחבר על הידרדרות העתונות אבל אני רוצה לציין רק זאת: העתונים נמדדים מדי יום ביותר מששת אלפים נקודות מכירה אצל מאות אלפים של אורחים. העתונים מאוד רגישים להתנהגות הצרכנית של קוראיהם. קוראים שאינם מתקוממים מול התנהגות עתוניהם, בעליהם ועורכיהם אם וכאשר זו ראויה לגינוי, מקבלים את מה שהם ראוים לו גם אם זה לא בדיוק מה שהם רוצים.

תגובת מחבר המאמר:

לעורך (ולמר עידו דיסנצ'יק):

מוזמן לא נשפך כל כך הרבה דיו על כמעט מאומה. אני יכול להבין ללבבו של מר דיסנצ'יק, שכנראה נעלב מהיקש היפותטי שהעליתי במאמרי. שיהיה ברור: אין לי כל "הוכחה" היסטורית לטענתי וספק רב אם ניתן בתקופה